

te kī mai te Kāwanatanga “Anei tētahi paku pūtea hei whakarākei i tō koutou waka”, kāore te Taura Whiri mō te kī atu “Puritia, kāore mātou i te hiahia ki ō hereni!” E hoa, he pōrangi tēnā whakaaro! Heoi anō, kia mōhio noa mai koutou ko te kōrero i tēnei wā, mā tātou anō tātou e kuhu. Engari tāria te wā tātou e kite ai pēhea, pēhea.

Ko ngā kaupapa ake a te Taura Whiri, arā, ko ērā i tuhia ki runga ake nei, mā konei tonu e pīkau. Ko te takune, mā ia whakahaere e whakarite, e whakahaere āna ake kaupapa. Ko te wāhi pea ki te Taura Whiri, he taka i waenga i a koutou kia mōhio ai te ringa matau ki te mahi a te ringa mauī, he tōwhiriwhiri hoki i ā koutou mahi kia mārama ai te kitea atu e te marea, ā, he tautāwhi anō hoki i ngā wā e hiahia ana, i ngā wā e taea ana.

Ka nui pea tēnei, otirā kia mārama noa mai koutou, e mea ana mātou ki te whakarite hōtaka hei whakaatu i ngā mahi kei te kawea e tēnā, e tēnā, nō reira mena he huatau ōu, he pakirehua kē rānei āu e pā ana ki tēnei tātai whakatairanga reo Māori a te Taura Whiri, kia hohoro te whakapā mai, kia hau ai te rongo ki ngā tōpito o te motu.

I TAIWHENUA, I TAIRANGI

Nei rā te murare kua tau mai i ōna kōkewatanga, i ōna whakatīhaketanga i te nuku o te whenua, i te nuku o te rangi ki te kimi mātauranga, ki te whakawhitiwhiti whakaaro, ki te tiro tiro i ngā āhuatanga mō tēnei mea mō te ora o te reo, mō te kōrerotia whānuitia o te reo, mō te mau o te reo. Ahakoa haere ki hea, e kaha ana te mānukanuka o ngā iwi tangata whenua ki te ora tonu o ō rātou ake reo i roto i ngā taupēhi mai a ō rātou kāwanatanga, a te huhua noa iho o ngā iwi kei ō rātou whenua e noho ana.

Heoi anō me pēnei noa ake te whakarārangi haere o ngā wāhi i tae ai au me ngā kōrero i rongo ai au.

KĀNATA

I haere au ki tētahi hui i whakatūria e te Whare Wānanga o McGill i Montreal hei tiro tiro i te āhua o ngā reo ake o te rohe o Quebec. Ko te rōpū i hui tahi ai mātou nō te tangata whenua, ā, katoa ngā kōrero i puta kua kōrerotia kētia e tātou i konei nā reira kāore he take hou i puta ake e hiki ai te manawa,

e titi ai te uruhau, engari ia i pā kaha mai ko te ngāhinapōuri. Ko ngā reo ake o ēnei iwi kei te tere te ngaro, ā, kāore i te kitea e rātou me pēhea tērā āhua e taea te ārai atu. Nā reira te tiro pēnei mai ki te Kōhanga Reo ka tahi, ki Te Kura Kaupapa Māori ka rua, ki ngā Wāhanga Māori o roto i ngā Whare Wānanga e Māori ana te reo whakaako ka toru. Ko ēnei āhuatanga katoa nāku i whakamārama atu me te whakatūpato anō ki te kore e tika te hunga o roto i ēnei whakahaere kore rawa atu te kaupapa e neke whakamua engari ia ka ngaro tonu, ka ngaro tonu. E toru rā te roa o tēnei hui.

Atu i Montreal i haere au ki te tūtaki ki a Victor Goldbloom e rite nei tōna tūranga ki tōku, arā, kei raro i tōna mana te āhua o ngā reo mana o Kānata. Ko aua reo rā ko te reo Wīwī me te reo Pākehā, korekore nei he paku wāhi ki ngā reo o te tangata whenua i roto i tana whakahaere.

I roto i ā mātou whiriwhiringa ka whiua e au te pātai, ka pēhea rā ngā reo ake o taua whenua? Heoi anō tāna i whakahoki mai ai, kāore ōna mana ki ērā reo; ka mutu, o roto i te 23 reo o Kānata, waimaria e toru ka ora. Ko tana tino whakapae, rua mano rawa ake te tau e toru noa iho ngā reo ka paku kōrerotia tonutia, katoa ētahi rā ka ngaro.

Kei roto i tēnei whakapae tētahi āhua werowero i a tātou i te ao Māori me te āhua ki to tātou reo! E whā hāora te roa o tēnei hui.

I pōhiritia anō au kia tū hei kaikōrero matua ki te hui a te iwi Mohawk e kimi nei i ngā ara e taea ai tō rātou reo te whakaako, te whakaora, te whakakotahi mō te āhua ki te taha tuhituhi. Ko te wāhi i tu ai te hui kotahi noa iho te kaikōrero o taua rohe i whānau mai ki te reo, ā, ko tōna pakeke kei te āhua waru tekau mā whā. Ko tēnei o ngā hapū, me kī, o tēnei iwi, te mea kei te tino kaha te hiahia kia whakaorangia te reo ki waenganui i a rātou.

Me kī e ono ngā hapū o roto i tēnei iwi, ko ētahi kei te kaha ake te kōrero i te reo i ētahi engari me te kaha tonu o te ngaro haere.

Ko te hunga katoa i puta mai ki te hui he kaiwhakaako katoa, ā, e ai ki te kōrero, he matatau katoa ki te reo. I tino whiua au ki te pātai